

профессионально-педагогическом самосовершенствовании и т.д.).

Ключевые слова: профессиональная компетентность, будущие учителя музыки, структура, компонент.

Gavrilova L. G., Picula O. O. Structural-Semantic Content of Psycho-Pedagogical Component of Future Music Teachers' Professional Competence.

The article is devoted to an actual problem of art education – the formation of professional competence of future music teachers that is fully consistent with modern educational paradigm, which is considered the competence approach as one of the strategic directions of the state policy in the sphere of education. According to the authors, studying the professional competence of the teacher of music, you should pay attention to its psychological and pedagogical component, specified the tasks of musical-pedagogical activity.

Psycho-pedagogical component of future teachers-musicians' professional competence is structured in three parts:

- cognitive (the assimilation of the leading ideas, concepts, fundamental psychological and pedagogical theories, teaching principles, content, forms and methods of training and education, knowledge of the techniques learned in the school, in particular musical art lessons, etc.);
- practically-activity (pedagogical communication, possession of skill organizational activity, team management and the educational process, the ability to control, educational equipment, skills of independent work, pedagogical work, etc.);
- personal (love of children, the intrinsic values, developed spiritual culture, pedagogical intuition, reflection, the need for professional-pedagogical self-improvement, etc.).

Keywords: professional competence, future music teachers, structure, component.

Стаття надійшла до редакції 18.03.2016 р.

Прийнято до друку 30.05.2016 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Сташевська І. О.

УДК 378.016:78

М. М. Пшеничних

**МУЗИЧНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
МУЗИКИ**

Музично-аналітичні вміння й навички – один із провідних видів музичної діяльності. Опанування основами практичного аналізу музичних творів у процесі фахової підготовки є запорукою успішної

музично-педагогічної роботи, оскільки вчитель музики, який володіє музично-аналітичними навичками і має розвинене аналітичне мислення, здатний реалізувати ключову мету музичного виховання – зацікавити молодь надбаннями музичної класики і сформувати у школярів основи музичної культури як складової культури духовної.

Аналітичні навички використовуються практично в усіх видах діяльності вчителя музики в школі, проте вміння розкрити зміст музичних творів, усвідомити специфіку різноманітних жанрів та форм набувають особливої актуальності у музично-виконавській діяльності. Завважимо, що в теорії і практиці професійної підготовки майбутніх учителів музики цей компонент почасти недооцінено.

У дослідженнях сучасних науковців (Л. Гончаренко, О. Заходякіна, Т. Пляченко, О. Піхтар, О. Спіліоті та ін.) питання розвитку музично-аналітичних умінь і навичок розглядаються зазвичай в межах аналітично-мисленнєвої, музично-інтерпретаційної виконавської діяльності або як складова музичного сприймання.

Приміром, на думку Т. Пляченко, сформовані музично-аналітичні вміння демонструють високу професійну інструментально-виконавську майстерність майбутніх музикантів-педагогів. Авторка розглядає уміння здійснювати історико-стильовий, художньо-педагогічний, музично-теоретичний і технічно-виконавський аналіз інструментальних творів шкільної програми з музичного мистецтва як одну із програмово-репертуарних компетенцій у складі інструментально-виконавської компетентності учителя музики [1].

О. Піхтар слушно вважає, що розвиненість музично-аналітичних умінь відбиває рівень сформованості музичного мислення. Науковець вивчає проблеми розвитку музичного мислення з позицій діяльнісно-особистісного підходу та розглядає його (музичне мислення) як цілісний структурований процес в єдності мотиваційно-емоційного, когнітивно-пізнавального, операційно-діяльнісного компонентів [2], приділяючи особливу увагу музично-аналітичній діяльності музикантів-педагогів.

На актуальності умінь здійснювати музично-теоретичний та виконавський аналіз фортепіанного твору наполягає Л. Гончаренко [3], вивчаючи інструментально-виконавську майстерність у процесі фахової підготовки майбутніх учителів. Вона вказує, що ці види музичної діяльності спрямовані на накопичення студентом музично-теоретичних понять і умінь ними оперувати, висловлювати власні судження, робити висновки, що сприяє розвитку інтелектуальної сфери і дає можливість окреслити виконавські уміння, засоби та прийоми виразної гри на фортепіано, які необхідні для засвоєння і виконання твору.

О. Заходякін, вивчаючи виконавську культуру майбутнього викладача як сукупність професійних якостей та знань, які проектується на його уміння, виокремлює комплекс найважливіших умінь, що необхідні для успішного здійснення інструментально-виконавської діяльності. До нього включені музично-аналітичні вміння та пов'язані з

ними вміння художньо-виконавської інтерпретації, що надають можливість довільно оперувати виконавським образом, охоплюючи його цілісно, розгорнуто, з усіма стильовими, тембровими й динамічними подробицями, сприйняти його виконавську архітектуру. З музично-аналітичними вміннями об'єднуються, на думку автора, й навички музичного сприймання, тобто заглиблення виконавця у художній зміст твору на основі власних асоціативних зв'язків [4].

Ураховуючи актуальність питання розвитку музично-аналітичних умінь і навичок, вважаємо за необхідне проаналізувати зміст та види музично-аналітичної діяльності у складі професійної компетентності майбутніх учителів музики, що і становить **мету цієї статті**.

Аналіз музичних творів як особливий вид музичної діяльності є одним із провідних компонентів професійної компетентності майбутніх учителів музики, оскільки забезпечує розвиток навичок музичного сприймання, виконавської інтерпретації, самостійної діяльності майбутніх музикантів-педагогів тощо.

Як відомо, у музикознавстві та музичній педагогіці використовуються різні види аналізу творів:

Цілісний аналіз музичних творів (концепція відомих науковців-музикознавців Л. Мазеля та В. Цукермана, розроблена у другій половині ХХ ст. під впливом ідей Б. Асаф'єва). Сутність цього аналітичного підходу полягає в тому, що на кожній стадії аналізу музичний твір демонструється як цілісність, як унікальний художній об'єкт. До того ж передбачається вихід за межі даного твору, взаємодія твору з контекстом. Отже, цілісний аналіз уявляє собою музикознавчу інтерпретацію музичного твору.

Завдання цілісному аналізу музичних творів, які висуваються перед дослідником, вимагають фундаментальних музично-історичних й музично-теоретичних знань, володіння усім технологічним арсеналом музикознавства, талантом музиканта-інтерпретатора, потрібні навіть літературні таланти, оскільки розповідь про твір мистецтва має бути у певній мірі художньою. Найкращі зразки такого роду аналізу – у книгах Р. Ролана про Л. Бетховена, книги Б. Асаф'єва ("Симфонічні етюди" та "Євгеній Онегін. Ліричні сцени П. Чайковського. Досвід інтонаційного аналізу стилю та музичної драматургії"), робота В. Цукермана "Камаринська" М. Глинки та її традиції у російській музиці" та багато інших.

Концепція цілісного аналізу – музикознавчої інтерпретації музичного твору – виводить за межі окремого художнього твору, оскільки спрямована на усвідомлення закономірностей, які характеризують типові музичні структури.

Художньо-педагогічний аналіз, який наразі є провідним видом музично-аналітичної діяльності на уроках музики в школі: художнім він наголошується, оскільки аналіз вибудовується на основі закономірностей твору мистецтва, педагогічним – через урахування вікових особливостей

школярів, специфіку музичного розвитку і завдань музичного виховання. Цей різновид аналізу, як вказують науковці-методисти, що надають йому перевагу (О. Апраксіна, Н. Гродзенська, О. Ляшенко, О. Ростовський та ін.), сприяє естетичному досягненню твору слухачами, реалізує виховну й пізнавальну функції музичного мистецтва в їх єдності.

Ефективність художньо-педагогічного аналізу визначається вмінням учителя вести діалог з учнями, ставити грамотні й доцільні запитання у процесі слухання музики, формулювати завдання задля організації діяльності сприймання музики. Як влучно зазначає О. Ростовський, керуючи процесом музичного сприймання, вчитель стає посередником між музичним твором і учнем. Саме від правильно проведеного художньо-педагогічного аналізу залежить глибина досягнення музичного образу [5].

Як стверджує О. Ростовський, на основі художньо-педагогічного аналізу відбувається послідовне, систематичне прилучення школярів до музики, до розуміння ними її особливостей. При цьому кожен твір в уяві дітей повинен зберегти свою цілісність і змістовність. Досвід аналізу одного твору переноситься на інші, складніші твори, і це забезпечує розвиток музичної культури учнів [5, с. 318].

Аналіз-інтерпретація – один із відносно нових підходів до аналізу творів мистецтва, уведений у науково-педагогічний обіг Л. Масол з огляду на герменевтичну педагогіку, що демонструє переосмислення традиційних компонентів процесу розвитку музичного сприймання. Це аналіз музичних творів, збагачений індивідуальним асоціативно-емоційним досвідом дитини, пов'язаний з пошуком особистісно значущих смислів, співзвучних духовному досвіду слухачів. Тобто науковець пропонує екстраполювати особливості та закономірності музично-професійного явища, яким є інтерпретація музичних творів, на шкільну аудиторію. І відбувається такий вид аналізу не на музикознавчому (текстуально-аналітичному) рівні, а на підвалинах культурологічного підходу як “семіотико-семантичний розгляд, індивідуальне проникнення в природу знаків і символів крізь так звані мовні коди” [6].

Аналіз-інтерпретація завжди вимагає активної діяльності пізнання-мислення, душевно-емоційної і діяльнісно-практичної сфери людини; він, як вказує Л. Масол, завжди детермінований внутрішнім духовним світом, діалогом із самим собою, актуалізацією світоглядних цінностей.

Аналіз-інтерпретація почасти приймає форми аналізу-версії, аналізу-судження, аналізу-оцінки тощо, збагачуючись індивідуальним асоціативно-емоційним досвідом дитини. Як зазначає Л. Масол, “не традиційний авторитарний, а інтерпретаційний підхід до музичної діяльності учнів (і слухання, і виконання) забезпечує високу духовну домінанту уроку мистецтва і накреслює обрії естетичного саморозвитку учнів у майбутньому” [6, с. 79-80].

Аналітично-інтерпретаційна діяльність вимагає залучення різних форм педагогічного діалогу, які сприяють активізації рефлексійних та емпатійних аспектів художнього пізнання. Серед ефективних методів організації аналізу-інтерпретації творів вчені виокремлюють інтерактивні, як-от: евристичну бесіду (з використанням взаємопов'язаних запитань-відповідей і проблемно-пошукових ситуацій) та фасилітовану дискусію (як специфічну форму педагогічного спілкування, що надає можливості в процесі колективного обговорення певної проблеми знаходити неординарні рішення, відкривати нові ідеї).

Інтонаційний аналіз – ще один із сучасних підходів до аналізу музичних творів у музично-педагогічній практиці – універсальний засіб осягнення історико-стильових закономірностей музичних творів. Цей вид аналізу музики сформувався на підвалинах інтонаційної теорії Б. Асаф'єва про природу музики як мистецтва інтонаційного смислу, розвиненої в наукових розвідках В. Бобровського, В. Медушевського та ін. Інтонаційний аналіз розглядається вітчизняними науковцями як специфічна музично-аналітична діяльність, що сприяє формуванню відповідних професійних знань і умінь майбутніх педагогів-музикантів та передбачає сформованість “умінь диференціювати звуковий потік, вербалізувати свої враження, усвідомлювати та оперувати жанрово-стильовими інтонаціями” [7].

Останній вид аналізу пропонується для застосування у вищій школі в процесі підготовки майбутніх вчителів музики (при засвоєнні курсів історії музичного мистецтва та аналізу музичних творів), науковці (О. Спіліоті [7], І. Едуардова [8]) вважають його специфічним видом професійної діяльності і вводять до складу професійної компетентності майбутніх педагогів-музикантів. Серед складових компонентів інтонаційного аналізу вчені виокремлюють:

- знання про інтонаційну природу музики і співвідносність змістовно-сміслових і формотворчих боків музичних творів;
- уміння виявляти основні смислові “одиниці” музичних творів, що є домінантними для цього композитора;
- уміння зіставляти інтонаційний стрій творів різних авторів, що відносяться до одного творчого напрямку чи школи;
- уміння співвідносити аналізовані музичні твори з “інтонаційним словником епохи” та зі стилем епохи (бароко, класицизм, романтизм, імпресіонізм тощо).

Застосування інтонаційного аналізу дозволяє виробляти уміння узагальнювати, порівнювати, систематизувати, актуалізувати музично-історичні знання, а головне, формувати глибше розуміння сутності музично-історичних процесів.

Саме інтонаційний аналіз, на нашу думку, є найдоцільнішим у професійній підготовці майбутнього вчителя музики, зокрема для формування його інструментально-виконавської компетентності. Ця специфічна музична діяльність включає і цілісне сприйняття твору в

єдності форми і змісту, і диференціацію інтонаційного строю музичного твору для осмислення системи його образів, і оперування музично-смісловими уявленнями (звуквисотними, ритмічними, темповими, тембровими та ін.) для спостереження за процесом “переінтонування” музичного тематизму, за логікою його розвитку на основі естетичних, історико-теоретичних і культурологічних знань. У процесі музично-аналітичної діяльності формується структурне знання музики у вигляді музичного тезаурусу.

Отже, опанування музично-аналітичних умінь і навичок забезпечує успішність музично-виконавської діяльності, сприяє набуттю виконавської майстерності, формуванню здатності творчо й виразно виконувати музичні твори, надавати їм власної інтерпретації, занурюватися у художній зміст музичного мистецтва та адекватно розкривати його у процесі виконання, що стає важливим чинником формування професійної компетентності майбутніх музикантів. Володіння різними видами аналізу музичних творів, від виконавського інтонаційно-стильового до художньо-педагогічного, демонструє розвинене музичне мислення, здатність керувати учнівським колективом (вокальним, хоровим, інструментальним) та засвідчує сформованість духовної культури педагога-музиканта – особистісно-професійного утворення, визначеного Г. Падалкою як здатність до усвідомлення і творення мистецтва з позицій гуманізму, а також розповсюдження, поширення цього підходу в учнівському середовищі [9, с. 32].

Ми цілком поділяємо думку Н. Сегеди, яка зазначає, що сформованість музично-аналітичних умінь і навичок у комплексі з іншими складниками забезпечує здійснення специфічної функції, що її виконує вчитель музики – художньо-виконавської. Вона передбачає сформованість музичної культури як стійкої системи естетичних і моральних цінностей і, передусім, вимагає “специфічного знаряддя праці – власної психофізіології (музичне мислення, слух, вокал, кінетика, невербальні засоби, тобто виконавський інструмент), через яку відбувається цілеспрямована людинотворча трансляція культурних фактів музичного мистецтва” [10]. **Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 52].

Література

1. Пляченко Т. М. Формування інструментально-виконавської компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі фахової підготовки / Т. М. Пляченко // Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції 16 – 17. 10. 2014 р., м. Київ. – К., 2014. – С. 61 – 69. **2. Піхтар О. А.** Методична система формування музичного мислення студентів мистецьких вищих навчальних закладів : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / Київський національний ун- т культури і мистецтв. – К., 2007. – 21 с. **3. Гончаренко Л.** Формування інструментально- виконавської майстерності

майбутнього вчителя музики / Л. Гончаренко // Наукові записки. Серія : Педагогічні науки. Вип. 112. – Кіровоград, 2012. – С. 142 – 149. **4. Заходякін О.** Інструментально-виконавська діяльність як невід’ємна частина професійної підготовки педагога-музиканта / О. Заходякін // Нова педагогічна думка. – 2014. – № 1. – С. 149 – 151. **5. Ростовський О. Я.** Теорія і методика музичної освіти: навч.-метод. посібн. / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с. **6. Масол Л. М.** Методика навчання мистецтва у початковій школі : посібник для вчителів / Л. М. Масол, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. – Х. : Веста : Видавництво “Ранок”, 2006. – 256 с. **7. Спілюті О. В.** Формування музично-інтонаційного мислення майбутніх учителів музики у процесі фахової підготовки : автореф... канд. пед. наук : 13.00.02 / О. В. Спілюті. – Ніжин, 2012. – 20 с. **8. Эдуардова И. Б.** Интонационный анализ как средство освоения историко-стилевых закономерностей музыкальных произведений студентами-музыкантами : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / И. Б. Эдуардова. – М., 2002. – 23 с. **9. Падалка Г. М.** Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) : [монографія] / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с. **10. Сегеда Н.** Професійний розвиток педагога-музиканта: теорія та методика : навч. посібник / Н. А. Сегеда. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 184 с.

Пшеничних М. М. Музично-аналітична діяльність як компонент професійної компетентності майбутніх учителів музики.

Стаття висвітлює один із провідних видів музичної діяльності й компонент професійної компетентності майбутніх учителів музики – музично-аналітичну діяльність. Автор вказує, що аналітичні навички використовуються практично в усіх видах діяльності вчителя музики в школі, проте вміння розкрити зміст музичних творів, усвідомити специфіку різноманітних жанрів та форм набувають особливої актуальності у музично-виконавській діяльності.

Описані основні види аналізу творів, використовувані у музично-педагогічній теорії і практиці. Серед них: цілісний аналіз музичних творів як музикознавча інтерпретація музичного твору; художньо-педагогічний аналіз як провідний вид музично-аналітичної діяльності; аналіз-інтерпретація; інтонаційний аналіз. Останній вид аналізу, на думку автора, є найдоцільнішим у професійній підготовці майбутнього вчителя музики, зокрема для формування його інструментально-виконавської компетентності.

Ключові слова: музично-аналітичні уміння, майбутні учителі музики, цілісний аналіз, художньо-педагогічний аналіз, аналіз-інтерпретація, інтонаційний аналіз.

Пшеничных Н. Н. Музыкально-аналитическая деятельность как компонент профессиональной компетентности будущих учителей музыки.

Статья освещает один из ведущих видов музыкальной деятельности и один из ключевых компонентов профессиональной компетентности будущих учителей музыки – музыкально-аналитическую деятельность. Автор указывает, что аналитические навыки используются практически во всех видах деятельности учителя музыки в школе, однако умение раскрыть содержание музыкальных произведений, приобретают особую актуальность в музыкально-исполнительской деятельности.

Описаны основные виды анализа произведений, используемые в музыкально-педагогической теории и практике. Среди них: целостный анализ музыкальных произведений как музыковедческая интерпретация музыкального произведения; художественно-педагогический анализ как ведущий вид музыкально-аналитической деятельности; анализ-интерпретация; интонационный анализ. Последний вид анализа, по мнению автора, является наиболее целесообразным в профессиональной подготовке будущего учителя музыки, в частности для формирования его инструментально-исполнительской компетентности.

Ключевые слова: музыкально-аналитические умения, будущие учителя музыки, целостный анализ, художественно-педагогический анализ, тест-интерпретация, интонационный анализ.

Pshenychnykh Mykola. Music and Analytical Activity as a Component of Future Music Teachers' Professional Competence.

The article is analyzed one of the leading types of music and a component of future music teachers' professional competence – musical-analytical activity. The author points out those analytical skills are used in virtually all types of music teachers' activity, but the ability to reveal the contents of music, to understand the specifics of different genres and forms are particularly important in music and performing activities.

The author described the main types of analysis works used in the musical-pedagogical theory and practice. Including:

- a holistic analysis of music as musicological interpretation of a musical work; it requires a fundamental musical-theoretical and musical-historical knowledge, the possession of all the technological arsenal musicology, talent of musician interpreter;
- an artistic and pedagogical analysis as the leading type of musical analysis of music lessons in school that provides a consistent, systematic familiarizing students to music, to understanding of its features;
- an analysis-interpretation, which is enriched with individual associative and emotional experience of the child, and associated with the search for significant personal meaning, congruent with the spiritual experience of students;

- an intonation analysis – a universal mean of understanding the laws of historical-style music.

The latter type of analysis, the author believes is most appropriate in the training of future teachers of music, including instrumental and formation of its executive competence.

Keywords: musical analytical skills, future teachers of music, holistic analysis, artistic and pedagogical analysis, analysis-interpretation, intonation analysis.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2016 р.

Прийнято до друку 30.05.2016 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Гаврилова Л. Г.

УДК 378:78

С. В. Борисова, О. С. Плохотнюк

МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-МУЗИКАНТІВ (АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

За умов глибоких політичних, економічних, соціокультурних змін у сучасному суспільстві з'явилась необхідність по-новому поглянути на проблему ціннісного орієнтування молоді у галузі музичного мистецтва. У цьому віці потреба в мистецтві стає, як правило, більш гострою та різноманітною. Саме мистецтво впливає і на формування наукового світогляду, і на естетичну культуру молоді, сприяє становленню цілісної, всебічно розвинутої, гармонійної особистості. Мистецтво займає особливе місце передусім у духовному житті людини, воно впливає на всі сторони свідомості і діяльності особистості.

Аналіз наукової літератури з проблем ціннісних орієнтацій студентів-музикантів дає певне уявлення про сучасний рівень розробки проблеми в цілому й окремих її аспектів, зокрема розв'язання проблеми формування ціннісних орієнтацій особистості в музичній сфері досліджували (Б. Брилін, В. Дряпіка, О. Олексюк, О. Рудницька, О. Ростовський та ін.). Доводиться, що цінності відіграють важливу роль як у формуванні окремої особистості, так і в загальному розвитку суспільства. Від того, наскільки активно буде засвоєна особистістю система цінностей життя і культури, наскільки ця система буде відповідати цінностям демократичного суспільства, залежить рівень розвитку особистісних орієнтацій людини.

Мета нашої статті – дослідити аксіологічний потенціал музично-виконавської підготовки майбутніх фахівців-музикантів.

Слід зазначити, що система музичних ціннісних орієнтацій молоді формується у процесі музично-виконавської діяльності: сприйнятті,